

Ahol a talpunkat a földre tettük

Takáts Gyula vallomása

Ezt a beszélgetést, amely mintegy hat esztendővel ezelőtt, a Somogyiak Baráti Körének nyilvánossága előtt zajlott le, most a költő halálának pillanata teszi keserűen időszerűvé. Nem igazi interjú tehát, nem érinti, mert nem is érinthette a költői lételem belső dimenzióit, amelyeket egy négyszemközti eszmecsere esetleg feltárhatott volna. A kiegészítő beszélgetést a századik születésnapra tartogattam, mert meg voltam győződve róla, hogy Takáts Gyula száz évig él. Megéli a somogyi száz év magányt. Most ez a bizonyosság szertefoszlott. A költői vallomás kiegészíthetetlen dokumentummá vált, a további halogatásra nincs lehetőség. A szokásos nyilvános nyilatkozatokkal szemben a költő itt jóval bensőségesebb hangot üt meg, hiszen nem a gyanakvásra érdemes nagy nyilvánosság előtt szólalt meg, hanem övéi körében. A somogyiság erős, a régi családi összetartozásra emlékeztető kötelék. Magam korán elszakadtam ettől a világtól, így a félig kívülálló szemszögéből tettem fel kérdéseimet.

– 1971-ben, amikor első verseskötetem megjelent, Fodor András levélben somogyi költőként üdvözölt. Meglepődtem. Mert már akkor is meg voltam győződve róla, hogy a költészet terepén bóklászók közül sokan származunk ugyan Somogyból, Fodor András, Bertók László, Veress Miklós, Papp Árpád és mások, de somogyi költő csak egy van. Takáts Gyula. Ő Somogy lelke. Ő az, aki ahhoz a világhoz, amit mi elhagytunk, hű maradt, individuális és közösségi, de mindenekelett nyelvi reflexeit megőrizte. Sokan a szülőföldhöz való ragaszkodást provincializmusnak tartják. Okatlanul, amit Takáts Gyula életműve is bizonyít. Ő a pillanatot, akár a szitakötő röptét is a mindenséget teremtő akarat távlatából szemléli. A részletekhez való ragaszkodása Joyce Dublin-hűségéhez hasonlóan ezoterikus hajlamából fakad. Őt is elsősorban a szavak íze, illata, egymáshoz való viszonya ejtette rabul, de e

káprázat hitelül, jól tudta, senki máshoz nem fordulhat, csupán a szülőföldhöz. Kedves Gyula bátyám, mindezt előre bocsátva, hadd kérdezzem meg tőled, mit jelent számodra az eredet, költői világké-



Csoóri Sándorral (1994)

pedet, lelkialkotodat milyen mértékben határozta meg?

– Kedves somogyiak, itt van előttünk a kérdés, miért ragaszkodunk annyira Somogyhoz? Azt lehetne mondani, ez a ragaszkodás a legtermészetesebb érzés, hiszen egész életünk legnagyobb hatással az a terület van, ahol a talpunkat a földre tettük, ahol megismertük az anyanyelvet, ha motyogva is, és ahol megismertük az írást, nem a művészi írást, hanem egyszerűen a szépírást. Engem Somogy azért fogott meg, mert vizuális természetű ember vagyok. Szeretek mindent megnézni, mégpedig nem csak kívülről, hanem belülről is. Ami előttünk van, az mind rejtett, és jellel rendelkezik. Esmélésem azzal kezdődött, hogy ceruzát kértem. Még nem tudtam kimondani a ceruza szót, azt mondtam, hogy cezulát kérek, azért, hogy valamit leírjak. A szülőházam és a szülőházam is szép környezetben volt, így én a szépet nem fogalmi úton tanultam, hanem a szemem által tapasztaltam. A szülőházam Tabon egy dombon állt, a későbbi házuk meg Kaposváron, az Iszák-dombon. Itt egy pávakakast csodáltam meg. Olyan szépnek találtam, hogy azt hittem, nem is e világból való. Édesapám el is tette azt a rajzot, amit gyerekkoromban a páváról készítettem. Szülőföldemet így éreztem. Nézzük, hogyan is léptem tovább. Öreganyám sok nyelvet beszélt, állítólag kilencet, mások azt mondják, csak hatot. A Szudéta-vidékről, Morvaországból való volt. Csodálatos tájakról mesélt. És az a szépség, amelyről tőle hallottam, a viszontláthatatlannak tetsző régmúlt, egyszer csak megjelent előttem valóságosan is. Azért, mert a 44-es ezredet, a somogyi „rossebb bakákat” áthelyezték Reisenbrückbe. Velük együtt

ment édesapám, és vele én is, a három-négy éves gyerek, a csapatnak a kölke. És megismertem egy egészen más világot. A szép odahaza azért volt szép, mert meghitt volt, itt pedig azért, mert idegen. A tabi falusi házból egy szép cseh palotába kerültünk, annak az emeletén laktunk. És akkor egyszer csak összedőlt minden szépség körülöttem. 1914-ben megindult a háború. Jel-szavak hangzottak Somogy utcáin is: Éljen a háború! Meghalt a Jóska! (Ferenc József ugyebár, nem mondták, hogy császár.) És hirtelen összedőlt nem csak a monarchia, az egész világ. Amikor hazajöttem, vissza Tabra, már nem találtam meg a régi szépet, csak a háborút. Az első elemiben azt vettem észre, ugyanaz folytatódik, ami a felnőttek között. A kisgyerekeket megpálcázták, megverték. Itt is az erősebb győzött függetlenül attól, igaza volt-e, vagy sem. Akkor alakult ki bennem a lázadás minden ellen. Fölmondtam a szolgálatot, nem mentem iskolába, úgy köllött elvinni, de megszöktem. Megpróbáltam olyan világot teremteni

magamban, amelyben erőszak és lázadás nem létezik. Amikor elsökttem hazulról, a természetbe menekültem. Itt senki sem dirigált. Én dirigáltam magamnak. A legnagyobb élményem a lényem teljességét befogadó és elfogadó természet volt. A könyvek helyett a természet könyvtárát kezdtem olvasgatni. Ezt megsínylette a bizonyítványom. Édesapám szerencsére nem sokat törődött vele. Eltette a rajzaimat, amelyek között az előbb említett páva mellett megjelent krokodil formájában az erőszak. Az iskolában azt kaptuk feladatul, hogy mindenki rajzoljon valamilyen állatot. Én

a lusta és a mindenki által utált krokodilt rajzoltam meg. És ismét kiderült, hogy az emberekben nem bízhatom. A tanítóm első szava az volt, te csalsz, ezt nem te rajzoltad. Kimentem a táblához, és elkezdtem rajzolni a krokodilt, az osztály néma csendben figyelt, de még a tanárt is meglepte, hogy egy freskó méretű



Szabó Lőrincsel 1937-ben

nagy kép jelent meg a táblán, amely bizonyította, hogy ez az ember nem hazudik, hanem alkot. Az alkotás élménye és ez a hangulat sokáig megmaradt bennem. Aztán az a boldog érzés, hogy valamit cselekszem, ami megértésre talál, egyszerre megszűnt. Súlyos mellhártyagyulladás kaptam, a természet magányából a betegségnek és a halálnak a magányába kerültem. Ez az élmény nagy hatással volt rám. Az előbb azt mondtam, hogy a természet könyvtárából tanultam, most, a betegség hatására, mivel magatehetetlen voltomban könyveket raktak körém, rákényszerültem arra,

hogy a könyvekből is tanuljak. És ekkor került elém a vers. Gimnazista koromban nagy divat volt versben beszélni, az én padomra is például az volt ráírva: Itten e padban Vágó és Orgellala ültek, köztük a harmadikul Zsagorák ült vala még. Tehát a hexametert is megcsinálták. Ez a divat rám is hatott. Berzsenyit kezdtem olvasni.

Berzsenyit olvasva a látomások, a magány vonzásában különös képsorozat indult el bennem. Nemcsak Berzsenyi Dánielnek, hanem magának a klasszikus költészetnek is a barátja lettem. Erre az útra aztán én is ráléptem. Verseket írtam. Verseimet először Kaposváron közölték, aztán a legjobb fővárosi lapok is. Végül vagy harminc kötetem jelent meg. Erről meg inkább hallgassak, és ne beszéljek.

– Az első rajzaidról, a páváról, a krokodilról aprólékosan beszámoltál, az első versedről azonban nem.

– Az első versem sajnós, de mivel somogyiak vagyunk, nem sajnós, tájvers volt. Arra a ritmusra írtam, ahogyan Naggyán-

mocsoládkarádtabsiófok felé ment a vonat, és zörgött és dohogott. Ez a vers, meg a következők a kortársaim között sikert arattak. De a versekről szólva térjünk vissza a képhez. Annak idején Berzsenyiben a képek, a látomások ragadtak meg. Ezzel kapcsolatban hadd idézzek föl egy történetet. A szüleimmel egy állatorvos lakásán vendégeskedtünk, a szalon falán megláttam egy képet, amelyik megszólított. Nyelve egészen elütött a társalkodás nyelvétől. Ez a nyelv már nem könyvekről oktatott engem, hanem képekről. És ez sem véletlen, ha belegondolok. Somogy képzőművészeti